

Atlygis XIX a. bažnyčios muzikai: tarp galimybių ir būtinybių

Laima Budzinauskienė

Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Saltoniškių g. 58, 08105 Vilnius

El. paštas laimab72@gmail.com

Straipsnyje, remiantis išlikusiais rašytiniais šaltiniais, apžvelgiamas XIX a. bažnyčių muzikantų atlygis už darbą. Jo dydis priklausė nuo darbo kolektyve trukmės ir profesionalumo, todėl patys geriausi muzikai kartais gaudavo tiek, kiek kapelos vadovas. Su muzikantais būdavo atsiskaitoma ir natūra: žvakėmis, drabužiais, avalyne, kartais net samane, degtine, riestainiais, alumi, medumi ir pan. Kai kurios bažnytinės kapelos net turėdavo muzikams skirtą virėją, gaminantį jiems pusryčius ir pietus. Deja, XIX a. antroje pusėje bažnytinių kapelų muzikų finansinė situacija stipriai pablogėjo. Straipsnyje kelti šie uždaviniai: aptarti XIX a. bažnyčios muzikantų atlygį, regimą oficialiuose finansinių ataskaitų dokumentuose, draugijų ir kolektyvų algalapiuose, atskleisti šias žinias papildančią informaciją, kurią autoriui pavyko rasti su šia tema tiesiogiai nesusijusiuose raštuose, liudijimuose ir pan. Straipsnyje naudojami istoriografinis ir šaltinių tyrimo metodai.

RAKTAŽODŽIAI: XIX amžius, bažnyčia, vokalinė instrumentinė kapela, muzikantai, atlygis

XVIII a. antroje pusėje Abiejų Tautų Respublikoje buvo pradėta vykdyti ekonomines reformas: 1764 m. Seime numatyta likviduoti anksčiau priimtas nepalankias jurisdikcijas, išplėstos miestų magistrato teisės, sukurta Seimui pavaldi Ekonominė komisija. „Tačiau tas „suspurdėjimas“ ekonominių reformų prasme (taip pat ir mėginimas įvesti popierinius pinigus) jau nedavė apčiuopiamų vaisių iki paskutiniojo Respublikos padalijimo.“¹ XIX a. pradžioje vėl suaktyvėjusi polemika ekonomiais klausimais atspindėjo bendras didelės valstybės – Rusijos imperijos – problemas. „Pažangūs Vilniaus universiteto dėstytojai pradėjo propaguoti fiziokratų, A. Smitto² ekonomines teorijas. Tačiau pinigų klausimai tuo metu nebuvo nei teorinių diskusijų, nei juo labiau ekonominės politikos aktualija, Lietuvai visiškai praradus valstybingumą.“³

Darbo santykius Lietuvoje net XIX a. įsibėgėjus reguliavo tik civilinės teisės normos, tad atsiskaitymas už darbą ir toliau buvo sprendžiamas lokaliai ir subjektyviai. Pagrindinis skirtumas tarp darbo užmokesčio pagal darbo sutartį ir atlyginimo pagal civilines sutartis yra tas, kad „darbo užmokestis – tai sistemingas,

1 Laumenskaitė 1997: 13.

2 Adamas Smithas (1723–1790) – škotų švietėjas ir moralės filosofas, klasikinės politinės ekonomijos pradininkas. Pagrindiniai darbai – „Moralinių sentimentų teorija“ (*The Theory of Moral Sentiments*, 1759) ir „Tautų turto prigimties ir priežasčių tyrinėjimas“ (*Nature and Causes of the Wealth of Nations*, 1776). Pastarasis darbas yra Smitho *magnum opus* ir pirmasis šiuolaikinės ekonomikos vadovėlis. Savo teorijose Smithas iškėlė egoizmą kaip gerovės variklį ir pasisakė už didelį darbo užmokestį, nes kuo didesnis užmokestis, tuo didesnis vartojimas.

3 Laumenskaitė 1997: 13.

tęstinio pobūdžio mokėjimas, siejamas su tam tikru laiko tarpu ir mokamas už tam tikrų darbo funkcijų atlikimą pagal iš anksto nustatytas normas ir įkainius. Tuo tarpu atlyginimas, gaunamas už darbą, atliktą pagal civilinę sutartį, siejamas su konkrečiu darbo rezultatu bei sutarties įvykdymu.⁴ Darbas bažnyčiose retai kur buvo įteisinamas kaip tęstinis: dažnai kapelos turėdavo tam tikrą sumą pinigų, skirtą „muzikai“, ir ja disponuodavo taip, kaip buvo sutarta. Užmokestis už muzikavimą apeigų metu nebuvo „pririštas“ prie konkretaus asmens – tuo metu kapeloje dirbusiems muzikantams jis buvo išmokamas nustatytu laiku (dažniausiai kas ketvirtį), o atlygis už papildomą sutartą darbą dažnu atveju buvo individualus ir ne pinigais, o natūra. Tad darbas bažnytinėse kapelose buvo susijęs visų pirma su sutarties laisvės ir šalių lygiateisiškumo principais, o įvairūs priedai, vienkartinės išmokos / pašalpos / paramos nebuvo sisteminės ar tęstinės ir suvoktos kaip papildomos darbo užmokesčio dalys.

XIX a. viduryje Apaštalo Sostas išleido dokumentus, pakartotinai įsakmiai reglamentuojančius muzikavimą apeigų metu. Vyskupams buvo liepta steigti ir stiprinti mokyklas prie bažnyčių (jų ugdymo programose daugiau dėmesio skiriant muzikiniam lavinimui), sudaryti bažnyčiose atliekamo repertuaro, muzikos instrumentų ir pačių muzikų priežiūros komisijas, tvarkingai už darbą jiems mokėti atlygį. Tai savaip paveikė aptariamo amžiaus bažnytinės muzikos raidą: įvairiose valstybėse atsirado draugijų, kurios rūpinosi bažnyčioje skambančiu repertuaru, skatino tirti senosios bažnytinės muzikos šaltinius, puoselėti primiršto grigališkojo choralo giedojimo tradiciją ir pan.

Lietuvos ir konkrečiai Vilniaus bažnytinių kapelų narių finansinė situacija kito priklausomai nuo laikmečio ir nuo mecenatų / bažnyčios vyresniųjų požiūrio į muzikavimą apeigų metu, kolektyvo funkciją, galimybes koncertuoti už šventovės ribų. Labai skirtingi buvo ir patys bažnyčiose muzikavę asmenys: nuo mėgėjo, paviršutiniškai išmanančio muzikavimo subtilybes, kartais net nepažinusio natų rašto ir grojančio „iš klausos“, iki profesionalaus atlikėjo, darbą konkrečioje bažnytinėje kapeloje derinusio su grojimu, pavyzdžiui, Vilniaus teatre. Ši plati bažnyčiose dirbusių muzikų „amplitudė“ neabejotinai buvo ir didelis galvos skausmas bažnyčių vyresniesiems galvojant apie kapelų muzikų atlygį.

Plečiantis muzikos kolektyvo ir greta veikusios mokyklos veiklai, marga ir sunkiai sukoordinuojama muzikų situacija susiklostė ir Vilniaus katedroje. Ieškant sprendimų, 1823 m. iniciatyvių katedros muzikų pastangomis buvo įkurtas Muzikos komitetas. Dauguma komiteto posėdžių, jų nutarimų ir protokolų buvo fiksuojami Muzikos komiteto posėdžių protokolų knygoje, dabar saugomoje Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje⁵. Muzikos komiteto darbas buvo reikšmingas viso miesto kontekste: Vilniaus katedroje apeigų metu suskambęs

4 Kanopaitė 2006: 18.

5 [Vilniaus katedros Muzikos komiteto posėdžių protokolų knyga]. *LMAVB RS, VK*. F43-19679.

atnaujintas repertuaras tapo pavyzdžiu kitų bažnyčių muzikiniams kolektyvams, skatinamas grigališkojo choralo giedotojų grupės dalyvavimas liturgijoje savaime atliepė bendras XIX a. bažnytinės muzikos kaitos tendencijas, o inicijuojama vokalinės instrumentinės kapelos koncertinė veikla kitose bažnyčiose ir koncertų salėse visapusiškai turtino miesto muzikinį gyvenimą ir vietinių muzikų veiklą.

Muzikos komiteto posėdžiai vykdavo Vilniaus katedroje. Pirmo posėdžio metu buvo išrinktas komiteto pirmininkas, kuris posėdžiams pirmininkavo dalyvaujant katedros prelatui kantoriui, ir nariai – septyni kapelos muzikantai. Pirmaisiais veiklos metais Muzikos komiteto posėdžiai vykdavo kas tris mėnesius (4 kartus per metus); nuo 1826 m. šie posėdžiai retėjo ir vykdavo su vis didesnėmis pertraukomis, ne visada būdavo ir protokoluojami. Svarstant kapelos nariams aktualius klausimus, posėdžiuose dalyvaudavo ne tik komiteto nariai, bet visi katedros muzikantai. Pagrindinėmis komiteto veiklos gairėmis buvo įvardytas rūpinimasis Vilniaus katedros kapelos narių darbo kokybe ir gerove. Muzikos komiteto sprendimu, katedroje moterys muzikuoti negalėjo.

Vilniaus katedros Muzikos komiteto protokolų knygoje retkarčiais buvo fiksuojama informacija ir apie kitose Vilniaus bažnyčiose muzikavusius asmenis ir jų atlygius. Štai 1826 m. komiteto posėdžio metu buvo užfiksuota, kad katedroje buvo dvidešimt devyni kapelos nariai ir septyni jų mokiniai, Šv. Jonų bažnyčioje – vienuolika muzikantų ir du mokiniai, o Viešpaties Jėzaus (Trinitorių) bažnyčioje apeių metu muzikavo tik septyni asmenys. Pažymėtina, kad iškilmingomis progomis Vilniaus bažnyčių kapelos buvo skatinamos susijungti į vieną kolektyvą, kurį kartais sudarydavo net šešiasdešimt muzikantų. Tokie Vilniaus bažnyčiose muzikavusių asmenų jungtinės vokalinės instrumentinės kapelos proginiai pasirodymai dažniausiai vykdavo katedroje⁶.

Muzikos komiteto iniciatyva buvo nustatyta Vilniaus katedros muzikams skirto atlygio už darbą mokėjimo tvarka. Algos dydis priklausė nuo kapelos nario darbo pobūdžio (vokalistas, instrumentalistas, grigališkojo choralo giedotojas, vargonininkas ir pan.) bei katedroje išdirbtų metų skaičiaus; papildomai buvo mokama už natų perrašymą ir tvarkymą. Tad laikantis šios algų mokėjimo tvarkos, pačių geriausių instrumentalistų atlygis kartais būdavo net toks, kokį gaudavo kapelos vadovas. Pastarasis, kas ketvirtį iš bažnyčios vyresniųjų gaudavęs tam tikrą pinigų sumą, skirtą algoms, ją paskirstydavo savo nuožiūra, atsižvelgdamas į instrumentalistų darbo intensyvumą bei kokybę; choro nariams (vokalistams) buvo mokamas vienodo dydžio atlygis, o vargonininko alga priklausė nuo gročių mišių skaičiaus (žr. 1 lentelę).

Vienas didžiausių Muzikos komiteto rūpesčių buvo numatyti, kaip racionaliai panaudoti dar 1818 m. katedros „muzikai“ testamentu paveldėtus Vilniaus universiteto garbės nario, Labdaros draugijos nario Jakubo Szymkiewicziaus (1775–1818)

6 Ten pat: l. 4, 15.

7 Žvaigždute (*) pažymima pinigų suma, tais metais skirta Vilniaus katedros kapelos instrumentalistams.

1 lentelė. Vilniaus katedros kapelos narių algos 1812–1842 m.

Nariai	1812 m.	1821 m.	1823 m.	1834 m.	1842 m.
Kapelos vadovas	800 zl.	862 zl.	–	–	–
Instrumentalistai	4708 zl.* ⁷	6110 zl.*	240–660 zl.	916 rb.*	–
Vokalistai	250 zl.	250 zl.	250 zl.	37 rb.	–
Grigališkojo choralo giedotojai	80 zl.	80 zl.	80 zl.	12 rb.	–
Mokiniai	–	–	80 zl.	–	–
Vargonininkai	–	–	160 zl.	75 rb.	30 rb. ⁸
Dumplininkai	80 zl.	–	80 zl.	–	–

pinigus. Viename iš 1824 m. įvykusių Muzikos komiteto posėdžių buvo minima, kad pastaruosius penkerius metus iš šios paveldėtos pinigų sumos buvo mokama katedros muzikantams už koncertus įvairiose Vilniaus koncertų salėse. Tačiau 1825 m. buvo nutarta už likusius pinigus nupirkti Vilniaus katedros kapelos nariams namą. Szymkiewicziaus testamentas labai padėjo Vilniaus katedrai finansuoti kapelos muzikus – dar 1850 m. iš jo pinigų likučio buvo mokamos muzikantams algos⁹.

Muzikos komiteto veiklos gairės ir pobūdis, taip pat dėmesys muzikantų atlygiui labai priklausė nuo to, kas jam tuo metu pirmininkavo. Nuo įkūrimo komitetui pirmininkaujantis katedros kapelos vadovas Tadeuszas Neymałowski (?–1835) daugiausia dėmesio skyrė muzikantų gerovei: komiteto vardu Kapitulai buvo rašomi prašymai laiku išmokėti algas, skirti pinigų muzikantų namo remontui ir neturtingų muzikantų drabužiams¹⁰. 1835 m. kapelos vadovu ir Muzikos komiteto pirmininku buvo išrinktas Wincentas Borowski (1776–1850), komiteto nariu buvęs nuo pat 1823 metų. Jo vadovaujamas Muzikos komitetas visų pirma rūpinosi kapelos repertuaro turtinimu ir greta kapelos veikusios muzikos mokyklos veikla. Borowski pats vertindavo mokinius egzaminų metu, rašydavo prašymus Kapitulai, kad nupirktų naujus muzikos instrumentus katedros kapelai¹¹, o neturtingiems muzikos mokyklos auklėtiniams – batus, rūbus ir kt. Nuo 1850 m. Muzikos komitetui pradėjo pirmininkauti kapelos vadovas Stanisławas Pieszko (?–1874); būtent šiam asmeniui pirmininkaujant Vilniaus katedros Muzikos komitetas visomis išgalėmis puoselėjo grigališkojo choralo giedojimo tradiciją: pirkė giesmynus, mokėjo giedotojams papildomas išmokas. XIX a. pirmojoje pusėje katedros grigališkojo choralo giedotojų ir mokinių grupę sudarė apie dešimt žmonių. Tiesa, algos giedotojams, palyginti su kitų kapelos narių atlygiu, visada buvo pačios mažiausios (žr. 1 lentelę).

8 1845–1854 m. už grojimą per mišias Vilniaus katedros vargonininkas gaudavo 15 kapeikų.

9 [Vilniaus katedros Muzikos komiteto posėdžių protokolų knyga]. *LMAVB RS, VK*. F43-19679. L. 24.

10 [Kapitulai adresuotas kapelos vadovo T. Neymałowskio prašymas]. *LMAVB RS*. F43-19667.

11 [Kapitulai adresuotas kapelos vadovo W. Borowskio prašymas]. *LMAVB RS*. F43-19716.

XIX a. suaktyvėjo rūpinimasis meno paveldu. Apie tai, kad įvairūs mecenatai skyrė daug dėmesio bažnytinių paveikslų išsaugojimui ir restauravimui, 1847 m. yra užsiminęs dailininkas Vincentas Smokowski (1797–1876), rašydamas apie dailininkus-restauratorius, „kurių vardus iš mūsų amžinai atėmė viską naikinantis laikas“¹². Smokowskio tekstai byloja, kad „labai daug tų paveikslų, akivaizdžių mūsų protėvių nuoširdaus tikėjimo įrodymų, vienintelių tapybos paminklų, išliko nepažeisti net iki šių laikų, nes garbingi dovanotojai paprastai turėjo dorus, dievobaimingus sekėjus, kurių tauri ranka mokėjo pasirūpinti šiais šventais paminklais ir juos apsaugoti nuo sunaikinimo negandų“¹³. Čia galėtume tiesti gražias paraleles su XIX a. puoselėjama grigališkojo choralo tradicija: viena vertus, kai kuriose bažnyčiose ji buvo tęsiama nuo seno, kita vertus, grigališkojo choralo atgimimui liturgijoje turėjo įtakos XIX a. viduryje iškilęs domėjimasis praeities muzikine kultūra ir iniciatyvių muzikos draugijų (pavyzdžiui, Šv. Cecilijos) veikla, taip pat išsilavinusių ir tradicijas gerbusių muzikų pastangos. Tačiau „net ir tie XIX a. gimę pagrindiniai atkūrimo ir atgaivinimo judėjimai irgi neatsirado tuščioje vietoje“¹⁴: būsima dvasininkija Lietuvos seminarijose visada būdavo supažindinama su grigališkojo choralo giedojimu; neatmetama ir prielaida, kad XIX a. kai kuriuose vienuolynuose grigališkojo choralo giedojimo ir mokymo praktika buvo nuosekliai tęsiama. Grigališkojo choralo giedotojų lavinimą Vilniaus katedroje taip pat finansavo kapitula; jiems papildomai dar buvo skiriamos katedros Šv. Kazimiero koplyčiai paaukojamos lėšos. Grigališkąjį choralą giedantys berniukai ir vyrai apeigose dalyvaudavo sekmadeniais ir iškilmingų švenčių metu. Paradoksalu, tačiau dokumentai liudija ir tai, kad su paveikslų restauratoriais nebuvo taip atsainiai ir menkai atsiskaitoma, kaip su grigališkojo choralo giedotojais.

Aptarta Vilniaus katedros kapelos nariams skirtų algų mokėjimo tvarka kaip taikytinas modelis buvo aptinkama ir kitų Vilniaus bažnyčių kapelose. Pastebėtina tai, kad greta šios – sakykime, aiškios ir įprastos – atlygio už darbą mokėjimo formos XIX a. viduryje su muzikantais papildomai ir vis dažniau būdavo atsiskaitoma natūra (maisto produktais, žvakėmis, drabužiais, avalyne ir pan.). Tai tiesiogiai atsispindi įvairių bažnyčių vizitacijų aktuose, algalapiuose ir protokolų knygose¹⁵.

Į bažnytines muzikos mokyklas, besiglaudžiančias prie vokalinių instrumentinių kapelių, priimtiems vaikams būdavo suteikiama materialinė globa ir garantija, kad ateityje jie įgis pragyvenimą užtikrinančią kapelos nario profesiją. Muzikos čia mokyta nemokamai, o mokiniai dar gaudavo ir visą išlaikymą: maistą prie bendro stalo, pastogę vienuolyno ar bažnyčios nuomojamose patalpose, jei reikėdavo – drabužių ir avalynės, o kartais (dažniausiai už giedojimą šventinių apeigų metu) net ir piniginių

12 Smokowski 1847: 171.

13 Ten pat: 171–172.

14 Vilimas 2014: 187.

15 [Antakalnio kapelos narių sąrašas, 1780 m.]. *VUB RS*. F4-4096; [Antakalnio trinitorių vienuolyno vizitacijos aktas, 1818 m.]. *LVIA*. F694. Ap. 1. B. 4014. L. 472–474; [Trakų bažnyčios 1797 m. vizitacijos aktas]. *LVIA*. F694. Ap. 1. B. 3555.

atlygi. Su būsimu mokiniu būdavo sudaroma abipusė sutartis, kuria bažnyčia įsipareigodavo suteikti jam visą išlaikymą, muzikinį išsilavinimą ir galimybę atei-tyje dirbti kapeloje, o priimamas asmuo – būti paklusnus ir pavyzdingas mokiny-
s, doras katalikas. Pavyzdžiu gali būti 1810 m. pasirašyta Viešpaties Jėzaus (Trinitorių) bažnyčios ir mokinio Jakóbo Leszczynskio sutartis: „Jakóbas Leszczynskis įstojo į Antakalnio trinitorių kapelą mokiniu, užrašytas penkeriems metams nuo 1810 m. balandžio 23 d. Gauna vienuolyno išlaikymą, t. y. vienuolyno baltinius, drabužius ir avalynę. Įpareigotas taisyti orkestro instrumentus.“¹⁶ Sutartyje esantys prieraišai liudija, kad mokiny-
s Leszczynskis „tų pačių metų rugpjūčio 12 d. paėmė jam skirtus batus, rugsėjo 10 d. – dvejus baltinius ir kelnes, lapkričio 20 d. – vėl naujus batus, gruodžio 4 d. – 33 auksinų ir 10 grašių vertės apsiaustą“¹⁷. Beveik visi mokiniai uo-
liai laikydavosi pasirašytų sutarties sąlygų ir rūpestingai siekdavo mokslo. Tik maža dalis, neištvėrusi gana griežtos drausmės, nutraukdavo mokslą ir, neturėdama kur prisiglausti, dažniausiai stodavo į kariuomenę.

Vaikų lavinimas ir muzikinis ugdymas buvo svarbus ir greta Vilniaus vienuolynų prisiglaudusiose mokyklose. Vienas iš pavyzdžių – benediktinių vienuolynas greta Šv. Kotrynos bažnyčios, įkurtas dar 1616–1622 m.¹⁸ ir veikęs per visą XIX amžių. Šio vienuolyno lėšomis buvo remiamos nepasiturinčios mergaitės, besimokančios vienuolyno pensione (pavyzdžiui, 1818 m. už mažą mokesį čia mokėsi 18 mergaičių ir 3 „veteranės“). Benediktinių pensiono auklėtinėms buvo suteikiamas kuklus išlai-
kymas: patalynė, apavas, maitinimas, šildymas, „šviesa“ (žvakės), patalynės skalbimas, popierius ir knygos mokslui. Buvo mokoma visų pirma tikėjimo tiesių, mandagaus elgesio, skaityti, rašyti, aritmetikos, geografijos, o gabesnės – dar ir prancūzų kalbos, muzikos ir mergaitėms tinkančių darbų. Kartais už pagiedojimą švenčių metu mokinės būdavo apdovanojamos „kukliais pinigėliais“¹⁹.

1797 m. Šv. Jurgio bažnyčia su karmelitų vienuolyno pastatais buvo perleista Vil-
niaus vyskupijos kunigų seminarijai (1582–1945). XIX a. ugdymas čia vyko sklandžiai ir nuosekliai, o seminaristų skaičius įvairavo nuo 106 (1860 m.) iki 46 (1880 m.). Pedantiška tvarka ataskaitose ir dėstytojų algalapiuose atsirado nuo 1843 m., kai buvo įkurta Vilniaus seminarijos valdyba. Jau tų pačių metų pabaigoje buvo parašyta pirmoji ataskaita, kurioje atsispindi ir ugdymo reikalai: pateikiami profesorių ir seminaristų sąrašai, dalykų pavadinimai, atlygis už darbą ir pan. Iš šių ataskaitų sužinome, kad seminaristams buvo dėstomas giedojimas ir bažnytinės apeigos (praktika), tačiau ne visada tiksliai įvardijama, kas ir kada šiuos dalykus dėstė (1860 m. dokumente net randame įrašą, kad bažnytinių apeigų ir giedojimo mokytojo nebuvo ir užsiėmimai

16 [Antakalnio kapelos narių sąrašas, 1780 m.]. *VUB RS*. F4-4096.

17 Budzinauskienė 2008: 18.

18 Gidžiūnas 1970: 286.

19 [Vilniaus benediktinių vienuolyno vizitacijos aktas, 1818 m.]. *RVA*. F822. Ap. 12. B. 2947.

nevyko)²⁰. 1871 m. sudarytame Vilniaus vyskupijos kunigų seminarijos dėstytojų sąrašė ilgamečiu giedojimo ir bažnytinių apeigų mokytoju minimas Aleksanderis Waszkewiczius (1846–1883)²¹; jo pavardė randama ir 1880 m. valdybos ataskaitoje²². Pastarojoje pabrėžiama, kad visa ugdymo programa dėstoma taip, kaip dar 1845 m. buvo patvirtinta seminarijos tarybos, tačiau jau ne lenkų, o lotynų ir rusų kalbomis. Pažymėtinas ir dar vienas faktas: ataskaitose muzikos profesorius pedagogų sąrašuose visada buvo įrašomas paskutinis, o jo alga – mažiausia; ilgametis pedagogas Waszkewiczius 1880 m. gavo 100 rublių algą, kai tais pačiais metais kitų disciplinų profesorių algos buvo nuo 200 iki 500 rublių²³. Tiesa, kartais Waszkewiczius būdavo pamaloninamas dovanomis iš seminarijos virtuvės.

Tikslių žinių apie Viešpaties Jėzaus (Trinitorių) bažnyčios ir vienuolyno kapelos sudėtį neturime. Težinoma, kad 1781 m. kapeloje grojo aštuoni, 1788 m. – dvylika, 1792 m. – devyni, 1803 m. – aštuoni instrumentalistai. Kadangi čia nuolat dirbo keliais instrumentais groti mokantys muzikantai, tikėtina, kad kapela buvo pajėgi atlikti įvairią programą. Užrašuose apie šios kapelos muzikantų atlyginimus labai dažnai minimas atsiskaitymas drabužiais, avalyne, kartais net maisto produktais ir alumi iš vienuolyno rūsių. Kapelos narių algos svyravo nuo 60 zl. iki 350 zl.; daugiausiai gaudavo kapelos vadovas, mažiausiai (jau, deja, tradiciškai) – grigališkojo choralo giedotojai (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Viešpaties Jėzaus (Trinitorių) bažnyčios ir vienuolyno kapelos narių algos 1780–1812 m.

Nariai	1780–1812 m.
Kapelos vadovas	350 zl.
Instrumentalistai	80–350 zl.
Giedotojai	60–200 zl.
Vargonininkai	150–300 zl.

Palyginus Viešpaties Jėzaus (Trinitorių) bažnyčios ir vienuolyno kapelos narių bei XVIII a. pabaigoje – XIX a. pirmojoje pusėje pildytus Vilniaus katedros muzikų sąrašus galima teigti, kad kartais tie patys asmenys muzikuodavo abiejuose kolektyvuose. Gali būti, kad šiuo papildomu darbu muzikantai buvo priversti užsiimti dėl iškilusių finansinių sunkumų: yra išlikęs 1782 m. kapitulai adresuotas instrumentalistų raštas, kuriame prašoma išmokėti jiems priklausančias algas, „išde užsigulėjusias trejus metus, ir toliau mokėti punktualiai“²⁴.

20 [Vilniaus seminarijos dėstytojų sąrašas]. *LMAVB RS. F342-13695*.

21 [Vilniaus kunigų seminarijos valdybos ataskaita, 1871 m.]. *LMAVB RS. F342-13695*.

22 [Vilniaus kunigų seminarijos valdybos ataskaita, 1880 m.]. *LMAVB RS. F342-13545*.

23 Ten pat.

24 [Kapitulai adresuotas katedros muzikantų prašymas, 1782 m.]. *LMAVB RS. F43-19606*.

Apie muzikinį Vilniaus pranciškonų konvento gyvenimą žinių išlikę pakankamai daug²⁵. Pranciškonų ordinas labai rūpinosi vargonininkais; matyt, tai buvo daroma iš pragmatinių paskatų, kad geri muzikantai neišeitų dirbti į kitas bažnyčias. Naudojant pranciškonų ordino finansų knygas kaip pirminį informacijos šaltinį, galima sudaryti Vilniaus pranciškonų bažnyčios vargonininkų sąrašą su muzikantų vardais, pavardėmis ir tarnavimo laiku. Tai bene išsamiausias turimas XVIII a. pabaigoje – XIX a. Vilniaus bažnyčiose dirbusių vargonininkų sąrašas²⁶. Vargonininkai taip pat grojo pranciškonų Šv. Mikalojaus bažnyčioje, galėjo ir kitus mokyti vargonuoti, bet svarbiausia – sutartyse buvo įsipareigoję ištikimai tarnauti²⁷. Kartais pranciškonams dirbę vargonininkai atlikdavo darbus, nesusijusius su jų amatu. Pavyzdžiui, 1843 m. balandžio mėn. vargonininkas dažė Šv. Lauryno altorių, pauksavo ir nudažė šventųjų Bonaventūros ir Kilijono altorius²⁸. 1813 m., 1824 m. ir 1826 m. finansų knygų užrašai byloja, kad vargonininkai buvo aprūpinami reikalingais drabužiais (pavyzdžiui, marškiniais), batais²⁹, gaudavo pinigų pirčiai ir duonai pirkti. Štai vargonininkui Ignacui Stankiewiczui 1836 m., 1838–1844 m., 1846–1847 m. pranciškonų ordinas pirko kelis surdutus, batus, bato viršų iki aulo, kelnes, marškinius, kepurę, pirštines. Jis gaudavo pinigų pirčiai, siūlams, atlaidams Vilniaus Kalvarijoje, buvo rūpinamasi jo gyvenamąja vieta³⁰.

Rašytiniai šaltiniai liudija, kad Vilniaus pranciškonų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios kapela buvo profesionalus kolektyvas, muzikavęs ir kitose miesto bažnyčiose. 1780 m. Šv. Ignoto bažnyčia pasamdė pranciškonų kapelą groti per Didžiojo ketvirtadienio pamaldas ir pirmąją Velykų švenčių dieną. Pastarosios kapelos istorijoje būta ir kuriozinių nutikimų: tų pačių metų dokumentuose rašoma, kad minoritų bažnyčios kapelos nariai buvo neblaivūs, tad pavaduoti muzikantus Šv. Kotrynos ir tėvų augustinų bažnyčiose buvo pasamdyti kažkurios Vilniaus muzikos bursos auklėtiniai, kuriems buvo sumokėti 3 zlotai ir 20 grašių. Labai įdomiai buvo atsiskaitoma ir su šios kapelos nariais: pranciškonai jiems pirko samanę, degtinę, riestainius, alų, medų, gėrimus, dešrą; finansų knygose skaitome apie virėją, gaminantį kapelai pusryčius ir pietus. Buvo apmokami ir kapelos puotavimai (vadinamosios konsoliacijos)³¹. Išlikusiose Vilniaus minoritų pajamų ir išlaidų registracijos knygose išvardyti kapelos nariai, vadovai ir kolektyvai, kviesti pavieniams pasirodymams arba ilgesniam laikotarpiui. Akivaizdu, kad XVIII a. pabaigoje – XIX a. Vilniaus pranciškonų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčioje muzikavo ne tik vietinė kapela, bet ir Vilniaus Bazilijonų, Šv. Jonų

25 Budzinauskienė, Dacevič 2017: 123–134.

26 Ten pat: 125.

27 [Vilniaus pranciškonų pajamų ir išlaidų registracijos knyga]. *VUB RS. F4-(A3816)36401*.

28 [Vilniaus pranciškonų pajamų ir išlaidų registracijos knyga]. *VUB RS. F4-(A2513)35849*.

29 [Vilniaus pranciškonų pajamų ir išlaidų registracijos knyga]. *VUB RS. F4-(A2465)35804*.

30 [Vilniaus pranciškonų pajamų ir išlaidų registracijos knygos]. *VUB RS. F4-(A2512)35848; F4-(A2515)35851*.

31 Budzinauskienė, Dacevič 2017: 128.

bažnyčios, katedros kapelos, net kariuomenės trečiojo pulko būgnininkai. Su jais buvo atsiskaitoma kiekvieną kartą sudarant naują sutartį, tačiau dažniausiai atsidėkojama drabužiais ir maistu.

1842 m. Vilniaus katedros muzikai skirtas lėšas perėmė valstybės išdas. Tais metais bene paskutinį kartą „kapelos muzikantams ir choristams išmokėta 2 100 sidabrinių rublių“³². Nuo 1875 m. Vilniaus katedros Muzikos komiteto posėdžių protokolai buvo rašomi rusų kalba; paskutinis įrašas protokolų knygoje datuojamas 1876 metais. Kas galėjo lemti Muzikos komiteto veiklos pabaigą? Jau 1850 m. įvykusiame komiteto susirinkime buvo konstatuota, kad didžiausia problema yra mažėjantis katedros kapelos narių skaičius, taip pat vis dažniau pasitaikydavo drausmės ir komiteto nutarimų nesilaikančių muzikantų. Siekdamas palaikyti tvarką, komitetas net apsvarstė prasikaltusiems muzikams skirtas bausmes ir drausmines nuobaudas, tačiau praktikoje jų netaikė. Susidariusią situaciją paaiškina vienas paprastas faktas – jau keleri metai muzikams nebuvo mokamos algos. 1874 m. mirė komiteto pirmininkas ir kapelos vadovas Pieszko, aktyviai puoselėjęs vokalinės instrumentinės kapelos veiklą ir repertuarą. Iširus katedros kapelai ir profesionaliam chorui, Muzikos komitetas veiklą nutraukė. Paraleliai pradėjo byrėti ir kitose Vilniaus bažnyčiose dar egzistavusios vokalinės instrumentinės kapelos. Tą visų pirma sąlygojo sudėtinga finansinė situacija: mokėti reguliarių ir solidų atlygį bažnyčios muzikantams nebegalėjo nė viena bažnyčia. Teko susitaikyti su tuo, kad Vilniaus bažnyčiose apeigų metu skambėjęs vokalinis instrumentinis muzikavimas ilgainiui liko tik prisiminimuose. Atėjo laikas kaitai – formuotis naujoms muzikavimo formoms, naujiems muziko ir darbdavio santykiams.

IŠVADOS

XIX a. su bažnyčiose dirbusiais muzikais buvo atsiskaitoma dvejopai: sudarant darbo sutartis ir papildomai (dažniausiai natūra) atsiskaitant už konkretų dalyvavimą apeigų metu, koncertus, natų perrašymą ir pan. XIX a. įsigalėjusi ir visiems buvusi priimtina atsiskaitymo su muzikantais keisčiausiais dalykais tradicija mums dabar gali kelti šypsą, tačiau tuo metu tai buvo norma. Psichologijos požiūriu žmogaus santykis su darbu gali būti trejopas: darbas dėl pinigų, dėl karjeros ir kaip pašaukimas. „Žmogus, kuris dirba tik dėl pinigų, darbe daro tik tiek, kiek jam priklauso, atidirba numatytas valandas, o po darbo savo laiką skiria mėgstamiems užsiėmimams. Iš darbo jam reikia tik vieno – pinigų <...>. Kitai daliai žmonių darbas tėra galimybė padaryti karjerą, t. y. užimti aukštesnes pareigas, įgyti didesnę svorį, kaip jiems atrodo, aplinkinių akyse ir pan.“³³ Vis dėlto akivaizdu, kad daugiausiai pasiekia tie, kurie darbą

32 Kurczewski 1912: 265.

33 Vasiliauskaitė 2012: 22–23.

tapatina su pašaukimu, o darbas bažnyčioje visais amžiais vienaip ar kitaip buvo ir yra visų pirma dėl pašaukimo.

Gauta 2021 04 18
Priimta 2021 05 03

Santrumpos

LMAVB RS – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, Rankraščių skyrius

LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas

RVIA (PIVA) – Rusijos valstybės istorijos archyvas / *Российский государственный исторический архив*

VK – Vilniaus katedros kapitulos fondas

VUB RS – Vilniaus universiteto biblioteka, Rankraščių skyrius

Literatūra

1. Budzinauskienė, L.; Dacevič, A. Vilniaus pranciškonų ordino muzikinio gyvenimo atspindžių šaltiniai ir jų komentarai. Pajamų ir išlaidų registracijos knygos. *Lietuvos muzikologija*. 2017. 18: 123–134.
2. Budzinauskienė, L. Muzikinis ugdymas Lietuvoje XVIII a. pabaigoje – XIX amžiuje. Bažnyčių mokyklos. *Menotyra*. 2008. 15(1): 13–24.
3. Dambrauskienė, G. Civilinės teisės bendrieji klausimai. Civilinių ir darbo sutarčių sąveika. *Jurisprudencija*. 2002. 28(20): 7–16.
4. Gidžiūnas, V. *Vienuolijos Lietuvoje XIII–XX amžiuje*. Atspaudas iš L. K. M. Akademijos Metraščio 5: 261–299. Roma, 1970.
5. Kanopaitė, E. Teisingo apmokėjimo už darbą principas ir jo realizavimas darbo teisėje (magistro darbas, rankraštis). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2006.
6. Kurczewski, J. *Biskustwo Wileńskie*. Wilno, 1912.
7. Laumenskaitė, E. Pinigai ir požiūris į pinigus Lietuvoje Didžiojoje Kunigaikštystėje. *Pinigų studijos*. 1997. 2: 5–14.
8. Smokowski, W. Do wspomnień o szkole malarskiej wileńskiej Adama Szemesza wiadomość dodatkowa. *Athenaeum*. 1847. 1: 152–203.
9. Vasiliauskaitė, Z. Darbas kaip pašaukimas. *Artuma*. 2012. 3: 22–23.
10. Vilimas, J. Grigališkasis choralas XIX a. Lietuvoje – tarp tradicijos ir užmaršties. *XVI–XIX a. Lietuvos muzikinio gyvenimo atodangos*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2014: 187–202.

Laima Budzinauskienė

Paying a Church Musician in the Nineteenth Century: Between Possibilities and Necessities

Summary

In Europe, the nineteenth century had its own kind of an impact on the development of church music: fellowships that looked over the repertoire of music played in churches and encouraged research into the sources of the old church music and the Gregorian chant started emerging in many different countries. In the middle of the said century, the Holy See released documents that repeatedly and strictly regulated music and especially the music played during masses. Bishops were ordered to establish new music schools, reinforce the existing ones, and form committees in charge of the repertoire, musical performance and care of musicians in dioceses.

The salary of the members of church chapels depended on the length of their work and the level of their professionalism. Sometimes the best musicians earned as much as the chapel leader. The leader, who received a certain amount of money to be spent on salaries from the seniors of the church every quarter of the year, distributed it on their own accord, taking into the account the intensity and quality of the instrumentalists' performance. Each choir singer received the same amount of money, and the salary of the organist depended on the number of masses. Gregorian chanters received smallest salaries. Often the musicians were paid in kind: in food, candles, clothes, footwear, vodka, beer, honey, and the like. Some church chapels even had a cook who prepared breakfasts and lunches specifically for the musicians. Unfortunately, at the end of the nineteenth century, the financial situation of church chapels the financial situation of church chapels changed for the worse much worse.

KEYWORDS: nineteenth century, church musicians, payment